

Történetírás Nagy-Britanniában

Beszélgetés R. J. W. Evansszel,
az *English Historical Review* társszerkesztőjével

R. J. W. Evans 1943-ban született Angliában, egyetemi tanulmányait a cambridge-i Jesus College-ban végezte 1962–1968 között. 1968-tól Oxfordban a Brasenose College tanára, emellett jelenleg az oxfordi egyetem professzora, fő kutatási területe Közép- és Kelet-Európa modern kori története, ezen belül a Habsburg-birodalom újkori története. Beszél német, francia, cseh és magyar nyelven. Megjelent önálló kötetei: *Rudolf II and his World. A Study in Intellectual History, 1576–1612.* Clarendon P. Oxford, 1973.; *The Wechsel Presses. Humanism and Calvinism in Central Europe, 1572–1627.* Past Present Soc. Oxford, 1975.; *The Making of the Habsburg Monarchy, 1550–1700. An Interpretation.* Clarendon P. Oxford, 1979. – átdolgozott kiadása 1991-ben jelent meg. Jelenleg Magyarország 1740–1945 közötti történetét összefoglaló angol nyelvű kötet megírásán dolgozik, mely az *Oxford History of Modern Europe* című sorozat keretében fog megjelenni. 1985 óta az *English Historical Review* című folyóirat szerkesztője.

Léteznek-e iskolák, s ha igen, melyek azok a jelenlegi angol történetírásban?

Kétségtől való, hogy léteznek iskolák, de ez nem annyira jellemző, mint például Franciaországban az *Annales* és nem Annales-isták közötti különbség vagy Amerikában a feministák határozott elkülönülése. Vannak egyes intézmények, melyek bizonyos mértékben iskolát alkotnak. Tematika szerint a kultúrtörténeti irányultság vagy a hagyományos politikatörténet tekinthető külön iskolának. Létezik például egy irányzat, mely elsősorban múlt századi témákra koncentrált, s mely szerint csak a magas politikában lejátszódott események az érdekesek, az első számú politikai szereplők és az ő ideológiájuk, a társadalom, a pártok vagy a közélet pedig teljesen lényegtelen. Ez az irányzat a cambridge-i Peterhouse College-hoz kötődik, elsősorban Maurice Cowlinghoz. Persze vannak olyan kutatók, akik ott kezdtek, azután máshová mentek dolgozni, ilyen értelemben ez az irányzat sem csak egy intézményhez tartozik. Talán inkább egyes kutató egyéniségek nevezhetők meg mint bizonyos csoportképződés centrumai.

A legfontosabb tényező persze az, hogy a legtöbb történész – a skóciaiakon kívül – vagy Oxfordban vagy Cambridge-ben végzett. Természetesen Oxfordban is – mint egy nagyon nagy intézményben – sok történész található, nagyon különböző véleményekkel még egy kollégiumon belül is. De akik itt végeztek, azoknál meg lehet figyelni bizonyos közös vonásokat. Oxford és Cambridge történész képzése között lehet, hogy a múltban voltak különbségek, a XVI. században például Cambridge sokkal puritánabb volt, a két egyetem szokásai és hagyományai némileg különböznek, de jelenleg ez a különbség nem markáns.

Igazából a kutatott témákban figyelhető meg különbség az angol történetíráson belül, s nem a módszerekben. Érdekes módon inkább a külföldi, tehát nem brit történeti témákra vonatkozóan lehet bizonyos iskolákat elkülöníteni, például a nagy francia forradalommal kapcsolatban igen jól elhatárolható Cobban véleménye, aki megkérdőjelezte azt a francia koncepciót, hogy a forradalmat társadalmi erőkhöz, a burzsoáziához lehet kötni. Ezenkívül létezett egy igen erős marxista iskola, amely az 1950-es és 1960-as években élte virágkorát, nagy egyéniségek, például Christopher Hill vagy Eric Hobsbawm neve fémjelzi ezt a csoportot, de éppen azért, mert egyes egyéniségekhez kapcsolódott, az ő nyomukban, ő utánuk nem marad erős marxista áramlat. Effelé hatott az is, hogy az 1960-as évek végén, a 70-es évek elején megváltozott az egész politikai és szellemi légkör Angliában is.

Mennyire beszélhetünk önálló arculattal rendelkező skót vagy walesi történetírásról?

Nemigen. Ami a skót történetírásban egyedi, az kimondottan Skócia történetéhez kapcsolódik. Nagyon sok angol történész él Skóciában és fordítva is, például a skót történeti kutatások egyik legnagyobb alakja, Christopher Smout angol, de Skóciában él. A walesi történetírás nagy korszerűsítője, Kenneth Morgan walesiül beszélő, de Londonban élő családból származik. Ugyanez a helyzet az ír történetírás esetében is, elsősorban a nemzeti történelem az, amelyre koncentrálnak.

Egy kis nemzet esetében természetesen sokkal könnyebb elkülöníteni a nemzeti történelmet és az egyetemes történelmet, mint Anglia esetében. De talán így is megfogalmazható az a kérdés, hogy az angol historiográfián belül milyen a nemzeti történeti és egyetemes történeti kutatások aránya, a kutatások mennyire koncentrálnának angol, illetve brit történelmi témák köré?

Az a gyanúm, hogy a szűken értelmezett nemzeti történelem aránya alacsonyabb, mint másutt. Talán éppen azért, mert ellentétben Franciaországgal, mely a kontinens fejlődési irányát igencsak meghatározta, az angol fejlődés mindig egy kicsit más volt, ezért azt mindig össze kell hasonlítani, viszonyítani kell. Ezért Franciaországon belül – bár sokan úgy gondolják, hogy egyetemes történetet művelnek – a francia történeti témák az uralkodók. Itt más a helyzet, kevésbé érvényesül a brit vagy az angol központú szemlélet, nem létezik például Oxfordban sem egy külön brit történeti tanszék, ami kívülről nézve furcsa lehet. Persze a Commonwealth-en belüli népek, kultúrák története egyfajta brit történet, ebből a szempontból nehéz is lenne különválasztani a nemzeti és a világtörténetet.

Milyen intézmények alkotják a történeti kutatások bázisát?

Itt az alapintézmény egyértelműen az egyetem, más alig van. A nagy egyetemeken belül persze vannak, akik inkább tanítanak, illetve inkább csak kutatnak, de nem lehet éles különbségeket tenni. Léteznek külön kutatóintézmények is, például az Institute of Historical Research, amely a londoni egyetemhez tartozik, valami csekély állami szubvenciót is kap, de tagjainak

többsége másodállásban tölti be posztját. Azon kívül létezik például a Wellcome Institute, amely egy gyógyszergyáros magánalapítványi intézménye, Oxfordban, Londonban és máshol is vannak intézeteik, amelyek orvostörténeti kutatásokra koncentrálnak. Továbbá Londonban található egy kisebb intézet, amely egyfajta „business history” kutatásokat folytat, kereskedelmi és ipari cégek történetével foglalkozik. De a „business history” inkább Amerikában jelentős, itt nem annyira áll az érdeklődés előterében.

Azután szót kell ejtenünk az akadémiáról, a British Academyről, amelynek azonban nemigen van sok pénze a kutatások finanszírozására. Új elem most az, hogy az akadémia átvette a kormányzattól a posztgraduális diákok ösztöndíjazási rendszerének működtetését, de ez főleg adminisztratív feladat. Nincsenek külön akadémiai intézetek, de az akadémiának van néhány vállalkozása, mint például Jeremy Bentham levelezésének kiadása, ezeket a feladatokat kisebb kutatócsoportok végzik néhány évig, majd új programokat indítanak be új emberekkel. Ezen kívül másra nincs pénz, hiszen az akadémia csak annyiban tud működni, amennyi pénzt, s ez nem sok, az államtól kap, illetve a tagok tagsági díjával rendelkezik. Az akadémia legfontosabb tevékenysége tulajdonképpen saját tagjainak a megválasztása. Az akadémiai tagság jelent valamiféle presztízst, de nem akkorát, mint a természettudományoknál a Royal Society tagja lenni, mivel ez utóbbi a XVII. században jött létre, míg a British Academy csak 1902-ben. Az általános presztízsen kívül azonban az akadémiai tagság külön befolyást nem jelent. Az utóbbi időben működtet az akadémia bizonyos pályázati rendszert, 2–3 évre szóló ösztöndíjakat ítél oda egyes intézményekben létesített professzori állásokra. Ezeknek a pályázatoknak az elbírálásában természetesen van a tagoknak bizonyos befolyásuk, de összességében megállapítható, hogy az akadémiának nincs a kutatásokat irányító vagy orientáló funkciója.

A történetész szakfolyóiratok közül az *English Historical Review* a legrégebbi – 1886 óta jelenik meg –, bár nem olyan régi, mint a *Századok*. Azóta persze jócskán bővült a választék, ide tartozik például a *Historical Research*, ami a már említett Institute of Historical Research intézet kiadványa. Egyes városi könyvtáraknak, például a manchesterinek vannak saját kiadványaik. Azután meg kell említeni a szaklapok között a *Historical Journalt* (Cambridge). A *History* című lap is régi, ez a Historical Association kiadványa, mely szervezet nem szigorúan szakmai-kutatói szervezet, fő bázisát az iskolai tanárság adja. A II. világháború óta megjelent jó néhány új lap, például a *Past and Present*, amelyet a lap kiadására alakult társaság jelentet meg. Az *English Historical Review*-t illetően is volt a múltban egy olyan elképzelés, hogy a múlt századi nagy, átfogó tematikájú folyóiratokhoz, mint például az *Edinburgh Review*, hasonlóan nem szigorúan történetész szaklappá, hanem szélesebb közönséghez forduló lappá kell tenni, de ebből semmi sem valósult meg. A lap ugyanúgy a szűkebb közönséghez szóló lap maradt, mint a *Historical Journal* és a *Historical Research*. A *History*nek van bizonyos ismeretterjesztő szerepe is, de erre a klasszikus példa mégis a *History Today*, ami a magyar *História* című lap megfelelője. Másfelől létrejöttek egészen specializált lapok is, mint például azok, amelyek a „Sixth-formers”-ek, azaz a középiskolai oktatás utolsó két évében lévő tanulók számára kívánnak történeti

ismereteket közvetíteni – ez most fontos piac. S persze léteznek a tematikailag specializált, illetve helytörténetre orientált lapok is, például az *Economic History Review*, *European History Quarterly*, *French History*, *German History*, *Midland*, ill. *Northern*, ill. *Southern History*, *Transport History*, *International Journal of History of Sport*, *Journal of Ecclesiastical History*, *Twentieth-Century British History* stb. – sőt egy *Journal of the History of Collections* is létezik.

Milyen elvek alapján szerkesztik az English Historical Review-t?

Az első elv mindig az volt, hogy ez nem „English”, nem „angol” parochiális értelemben, csak olyan vonatkozásban, hogy itt jelenik meg Angliában. Egyébként is az alapítás időszakában, az 1880-as években az „English” és a „British” kifejezéseket szinonimaként használták. Ha húsz évvel később jött volna létre a lap, neve biztosan *British Historical Review* lett volna. A tematikát nem kívánjuk leszűkíteni – egy kivétellel, nevezetesen az Egyesült Államok történetével nem foglalkozunk, arra vonatkozóan a kutatóknak saját szaklapjaik vannak, persze ez a külpolitikai tárgyú írásokra nem vonatkozik. Mindemellett be kell vallanom, hogy főleg brit vonatkozású tanulmányok jelennek meg a lapban, hiszen a szerkesztőség a hozzánk beérkezett tanulmányokból válogat, tehát nem szoktunk tanulmányokat kérni kutatóktól. Ókori történelemmel alig foglalkozunk, tanulmányt nemigen publikálunk ebből a témakörből. A tanulmányok tematikája a IV–V. századtól öleli fel napjainkig a történelmet. Szívesen foglalkozunk Európa történetével, nem régen jelent meg egy tanulmány II. József magyarországi kataszteri földméréséről; és igen gyakran közlünk cikkeket a diplomácia vagy a nemzetközi kapcsolatok történetének köréből. A tanulmányok szerzői angolul író szerzők, de nem feltétlenül Nagy-Britanniából, például rendszeresen publikálnak nálunk amerikai, kanadai és ausztráliai kutatók. Nem szerkesztünk tematikus számokat, a beérkezés, válogatás sorrendjében jelennek meg az írások. A könyvismertetések esetében a helyzet teljesen más, azoknál csak mi kérünk fel szerzőket a szerkesztőséghez beérkezett könyvekről egy-egy recenzió megírására, általában nem fogadunk beküldött recenziókat, persze vannak kivételek az általunk már ismert szerzők esetében. Jelenleg egy év alatt körülbelül 600 recenziót publikálunk, s ez csak töredéke a beérkezett könyveknek.

Hogyan épül fel a szerkesztőség?

Jelenleg a szerkesztőség tagjai az oxfordi egyetem tanárai, de szervezeti kapcsolat nincs a lap és az egyetem között. A lap ugyanis kezdettől fogva egy kiadónak, a Longman kiadónak a kiadványa, a lap költségvetését is ők határozzák meg, s a szerkesztőség csak velük áll kapcsolatban. A lap tehát állami támogatást egyáltalán nem kap. Az állami támogatás a lapokhoz az akadémián keresztül jut el, de nem sokan részesülnek ebben. Ha jól emlékszem, az utóbbi időkben a legmagasabb támogatást a *Bulletin of the Board of Celtic Studies* kapta, ami walesi szakkiadvány, s a döntésnek persze vannak politikai kisebbségvédelmi tényezői is. A legtöbb lap azonban a piactól függ, szerencsére az *English Historical Review*-nak nincsenek ilyen vonatkozásban

gondjai. A lap 3000 példányban jelenik meg, s jelenleg 2500 előfizetőnk van, könyvesboltban nem is kapható a lap. A szerkesztőség a gazdaságossági mutatókról nem sokat tud, van egy „gentlemen's agreement” a kiadó és a szerkesztőség között, hogy mi gazdasági kérdésekkel általában nem foglalkozunk, bele kell nyugodnunk a gazdasági jellegű döntésükbe, például abba is, hogy mennyi az ára a lapnak stb.

A szerkesztőségen belüli munkamegosztás úgy néz ki, hogy van egy szerkesztő a cikkek számára, van egy szerkesztő a könyvismertetések számára és egy „fél” ember a folyóiratcsere, az adminisztrációs munka elvégzésére. Jelenleg a könyvismertetések szerkesztője John Maddicott, s majd ő lesz a tanulmányok szerkesztője a jövőben. Főszerkesztő nincs, tehát nincs alá-, főlérendeltség a két szerkesztő, tehát a tanulmány-szerkesztő és a recenzió-szerkesztő között, csak úgy találtuk, hogy könnyebb a tanulmányokat már bizonyos tapasztalattal a háta mögött szerkeszteni valakinek – 1985–1990 között az én feladatomban volt a recenziók gondozása. Rögzített szabály nincs arra vonatkozóan, hogy a szerkesztők hány évig látják el ezt a feladatot, de most mindketten öt-öt (azaz: mind a két minőségben öt) évet vállaltunk. A kiadó nem szól bele a szerkesztők személyének megválasztásába, gyakorlatilag a szerkesztők választhatják meg utódaikat. Általában az egyik szerkesztő középkorkutató, a másik újabb kori történelemmel foglalkozik, s szerencsés az is, ha egyikőjük angol-brit témában otthonos, a másik kutatási területe inkább egyetemes történelem. A kiadó nagyon szeretné, ha a jövőben a lap nem Oxfordhoz kötődne, mivel akkor világosabb lenne, hogy az nem az egyetem kiadványa. De hát ezt még majd meglátjuk.

Köszönöm a beszélgetést.

Oxford, 1992. július 9.

A beszélgetést készítette: Deák Ágnes